

ELS CRÍTICS

assaig
JAN BRUGUERAS

L'Editorial Afers ha publicat "Passats singulars. El 'jo' en l'escriptura de la història", d'Enzo Traverso, amb la traducció de Gustau Muñoz. El llibre analitza a escala europea la nova tendència subjectivista de certs historiadors que se situen a si mateixos com a matèria primera de les seves obres, i la repercussió que això té en el camp epistemològic i, en definitiva, polític.

El passat: subjectivisme i indolència

Passats singulars. El «jo» en l'escriptura de la història

ENZO TRAVERSO

Traducció de Gustau Muñoz
Editorial Afers
Catarroja, 2021
180 pàgines

Pot no ser un fet fàcilment constatable, però sembla que allò que havíem convingut a anomenar *Història* —així, en majúscula— cada vegada interessa menys al conjunt de la població. Potser a societats com la catalana, amb un conflicte nacional explícit els darrers anys, això ha quedat parcialment atenuat pel fet que segons quins episodis del passat han esdevingut símbols o s'hi ha anat a cercar legitimitat. En tot cas, a grans trets probablement no ha passat d'això: d'una fixació concreta encaminada a fornir argumentaris diversos. No és un fenomen estrany i no s'ha d'esperar que ningú hi renunciï mentre li sigui útil: la història sempre ha estat un lloc on pouar legitimitats i elements de cohesió.

La major part de producció historiogràfica, en canvi, queda generalment relegada a l'erudició, a ser matèria per a especialistes. En un altre extrem, els darrers anys també s'ha despertat una autèntica fal·lera per la genealogia i les memòries per part de molts particulars que busquen i intenten reconstruir la història més familiar i íntima. Poden

semblar dos fets contradictoris o allunyats, però llegint l'assaig *Passats singulars. El «jo» en l'escriptura de la història*, d'Enzo Traverso, publicat per Afers, s'hi poden trobar molts elements per connectar-ho i reflexionar-hi. Traverso és un assagista enormement intel·ligent, que acostuma a oferir textos de profunditat sobre temes complexos però d'una manera força planera, amb una gran capacitat expositiva. Aquest n'és un.

Justament, a *Passats singulars*, l'historiador piemontès identifica una tendència a escala europea: cada vegada més historiadors estan deixant enrere la narració en tercera persona i ja no amaguen el propi subjecte. Més aviat el fan el centre de la narració. No es tracta, per tant, que certs historiadors dediquin una part de la seva producció a fer memòries o escrits autobiogràfics, sinó que a la seva pràctica historiogràfica, sigui del tema que sigui, es mostren a si mateixos en tot moment. Les escriptures del jo, per tant, han arribat i van fent forat a la historiografia.

En aquests casos, l'historiador narra tot el seu procés d'indagació i recerca,

UNSAM

els pensaments que té en cada moment, i la relació i l'empatia que estableix amb el tema que estudia. D'aquesta manera s'acaba produint una simbiosi entre l'historiador i el seu objecte de recerca, cosa que pot arribar a comportar que l'historiador es comporti com un artista que se situa al centre de la seva *performance*. El que importa és ell, no el seu centre d'estudi. Al mateix temps, Traverso també assenyala com molts escriptors —de Sebald a Cercas, passant per Modiano— han seguit un procediment similar: a través del seu jo s'han apropiat a la història tot creuant passat i present.

Tot plegat, doncs, ha fet que el debat sobre els límits entre literatura i història s'hagi posat amb força damunt la taula. No és un tema nou, i de fet es fonamenta sobretot amb tots aquells autors que van donar cos al gir lingüístic. Teòrics com Barthes o Certeau van defensar que la història era una construcció textual i que les «veritats històriques» s'establien elaborant un discurs que fos versemblant. *De facto*, aquesta posició acabava posant en dubte qualsevol principi de veritat històrica. Traverso, en canvi, tot i allunyar-se de posicions científiques que entenen la tasca de l'historiador com un acte de reconstrucció neutre i purament objectiu dels fets, defensa que la història

té una existència extratextual: és a dir, que el text s'ha de fonamentar amb fets que pugui establir-se que van succeir. A partir d'aquí, és clar, l'historiador ha d'analitzar-los i extreure'n les seves conclusions —cosa que fa des d'un present i unes circumstàncies determinades—, però la constatació factual d'un esdeveniment és una limitació, un principi ineludible del seu ofici. El novel·lista, per contra, no es troba *a priori* limitat per aquesta cotilla, però Traverso també reflexiona al voltant dels límits ètics que té a l'hora d'encarar el passat (en aquest sentit, passa pel sedàs Cercas i la seva equidistància pel que fa a la Guerra Civil).

Aquesta deriva de l'historiador cap al subjectivisme i el narcisisme, però, té una dimensió molt més profunda i important. En el fons es tracta d'un desplaçament epistemològic: l'historiador passa d'interrogar-se sobre el passat col·lectiu per fer-ho sobre la seva pròpia existència com a individu. No és una qüestió menor: els historiadors que s'han abonat a aquesta tendència han deixat enrere aspectes que semblaven centrals del gènere historiogràfic com la voluntat d'analitzar estructures i, per tant, d'entendre l'evolució d'un col·lectiu i d'establir un relat que n'expliqués

el present. No és una qüestió solament d'abast de la recerca: els autors que fan microhistòria estudien un element molt concret però que permet extreure conclusions generals. En canvi, segons Traverso, la deriva subjectivista porta a un tipus de narració en què es mira de respondre interrogants existencials de l'autor sense que això en molts casos acabi de permetre cap tipus d'abstracció més enllà de si mateix. La capacitat d'elaborar un discurs crític, doncs, queda pràcticament truncada.

El punt més rellevant de l'assaig és, al meu entendre, quan Traverso mira d'escatir quines són les causes que han dut a aquesta onada subjectivista. Se serveix de Reinhart Koselleck per explicar que, amb l'hegemonia d'una visió del món neoliberal, la percepció del temps ha quedat focalitzada al present. Si la vivència del temps depèn de la tensió entre l'experiència i l'horitzó d'expectativa, el sistema neoliberal ha ocasionat una acceleració que ha portat a una experiència cada vegada de menys qualitat, cosa que, al seu torn, provoca que no hi hagi més perspectiva que la pròpia repetició, que el consum de més experiències. Això provoca un trencament amb la capacitat d'aspirar a futurs, però també de connectar amb el passat. →

«L'atròfia de la imaginació utòpica es tradueix en una mirada melancòlica girada cap a un passat discontinu»

→ En definitiva, doncs, aquesta època de «presentisme» —tal com la va denominar François Hartog—, portaria a una incapacitat d'albirar noves utopies comunitàries. El passat —i de retruc el present— ja no fa intel·ligibles tendències estructurals i col·lectives en la llarga durada, i això deixaria fora de joc tots aquells metarelats que apostaven per una transformació, per una esperança de canvi de cara al futur. El passat, en tot cas, ha quedat encapsulat a l'aca-

**ELS MARGES DELS MAPES:
UNA GEOGRAFIA DESPLAÇADA**
de ÀLEX MATAS PONS
Premi Octubre Joan Fuster d'Assaig 2020

NOVETATS 314
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a **Facebook** i **Twitter**
Visita la nostra botiga virtual en www.tresiquatre.cat

dèmia i a les polítiques de memòria institucionals —que no deixen de ser-ne una museïtzació—, però no hi hauria una transmissió de l'experiència col·lectiva que establís un seguit de referències per a l'acció col·lectiva. El resultat de tot plegat és, doncs, «la retirada dels investigadors cap a l'esfera de l'íntim: l'atròfia de la imaginació utòpica es tradueix en una mirada melancòlica girada cap a un passat discontinu».

Traverso, però, no diu que tots els autors que han apostat pel subjectivisme siguin afins al món neoliberal: en són més aviat la conseqüència. De fet, apunta que justament el neoliberalisme no té un interès especial pel passat —com sí que l'havien tingut la resta de models ideològics que havien aspirat a l'hegemonia— i fomenta més aviat un apoliticisme indolent basat en l'individualisme en què el consum és l'única meta. La història de subjectes atomitzats que no van més enllà d'exposar la seva subjectivitat n'és, doncs, el resultat. No es tracta, però, de demonitzar de per si totes aquestes escriptures del jo en la història, sinó més aviat de no oblidar que la tasca de l'historiador cal que vagi més enllà del «jo» i també vehiculi un «nosaltres», el faci intel·ligible i pugui generar un pensament crític.